

ВИЯВЛЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

**В. І. Лазуренко, кандидат економічних наук;
В. І. Захарченко, кандидат наук з державного управління**

На порядку денному контролюючих органів існує головне – як своєчасне і якісно на етапі досудового розслідування злочинів, правильно і чітко представити криміналістичну характеристику протиправних дій.

У країнах Західної і Східної Європи є свої підходи у формуванні думки про криміналістичну характеристику злочинів [6] та використання даних у виявленні економічних злочинів [1, 2, 8–10, 12].

Мета статті – проаналізувати і систематизувати підходи криміналістичної характеристики окремих злочинів і розглянути організацію контрольних процедур у системі внутрішнього та зовнішнього документального контролю з використанням даних бухгалтерського обліку та звітності.

У процесі дослідження ставилися задачі, а саме:

- які є визначення криміналістичної характеристики злочинів і їх складові елементи;
- які є способи та прийоми контролю (у тому числі документального) при розслідуванні та розкритті злочинів;
- як за допомогою криміналістичної характеристики злочинів можна розкрити сутність останніх і їх розслідувати в найкоротший час.

Питання криміналістичної характеристики злочинів досліджували як вітчизняні так і зарубіжні автори. Слід виділити таких авторів: Т. В. Авер'янову, Р. С. Белкіна, В. П. Бахіна, Д. В. Гору, А. Н. Васильєва, З. І. Вінокурова, В. І. Кукліна, В. Е. Коновалову, І. І. Лузгіна, В. Е. Селіванова, М. В. Салтевського, А. А. Седову, В. А. Образцова, В. Р. Танасевича, А. Ф. Філіппова, Н. П. Яблокова, В. Е. Курпака, Г. Малевські, С. Матулене, Г. А. Матусовського.

Новизна дослідження полягає в тому, що ми розробили схему криміналістичної характеристики більше 200 злочинів і представили напрями їх розслідувань (у тому числі у випадках, коли засобом злочину є персональні комп'ютери).

Криміналістична характеристика злочинів пояснюється як сукупність злочинів, що мають значення для розслідування і розкриття злочинів [12], і може бути описана як система інформації або система об'єктивних даних про злочинне діяння [10].

Крім того, криміналістична характеристика злочину є, як правило, основним елементом методики розслідування кожного конкретного виду злочинів.

Ефективно, оперативно, цілеспрямовано та повно розслідувати кожний конкретний злочин можливо тільки за умови розуміння його суті та знання елементів усієї системи «правопорушення». Інакше у розслідуванні (комплекс необхідних дій, діяльність) буде велика кількість помилок, відхилень з достатньою кількістю не взаємозв'язаних дій.

Частина авторів вважає елементи структури криміналістичної характеристики не досить важливими, інші деталізують усі структурні елементи цього поняття. Ми вважаємо, що деталізація структурних елементів поняття «криміналістична характеристика» злочинів є важливим питанням. Тим паче, що з'являються нові види та підвиди злочинів, відбувається істотність змін у модельній сукупності криміналістичних ознак кримінально-релевантних подій, визначаючи закономірності, структуру, зв'язки і їх спрямованість, механізм і форми здійснення. Нам здається, що без криміналістичної характеристики неможливо розробити методики розслідування

злочинів, оскільки це здійснюється на підставі аналізу найтипівіших ознак злочинів. Криміналістична характеристика злочинів і предмет доведення в кримінальній справі направлена на досягнення однієї і тієї ж мети, хоча і за допомогою різних задач.

Загальновідомо, що предмет доведення становить група обставин, що передбачаються законом, які необхідно доводити в кримінальній справі, незалежно від вигляду та специфіки злочину. Крім того, предмет доведення не характеризує і не повинен характеризувати одні або інші способи, він тільки, ґрунтуючись на УПК, ставить ті задачі, які необхідно вирішити під час досудового розслідування і в процесі вже судового розгляду, щоб була можливість висунути звинувачення конкретній особі, яка підозрюється. Тому предмет доведення дійсно

є складовою частиною не самого злочину, а системи розслідування.

Зрозуміло, що криміналістична характеристика досліджує ті ж самі об'єкти, що і відповідні характеристики кримінального права та кримінології, проте вона здійснює це з своїх позицій (розкриває корупційні зв'язки між учасниками злочину, формою і способом злочину або ситуацією злочину). Ми вважаємо, що знання структурних елементів криміналістичної характеристики злочину має основоположне значення для швидкого й ефективного просування в процесі розслідування злочинів, а не тільки для встановлення факту здійснення протиправного діяння. Загальну криміналістичну характеристику злочинів можна представити у вигляді рис. 1:

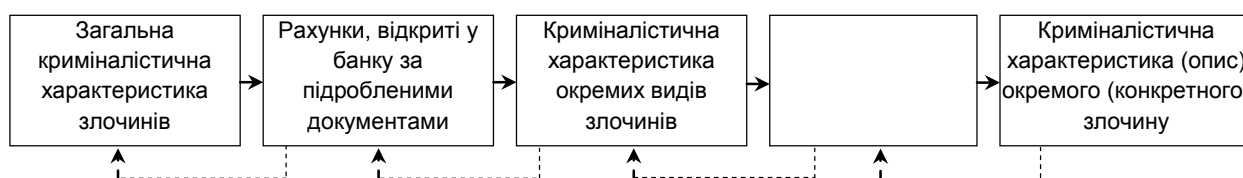

Рис. 1. Загальна криміналістична характеристика злочинів

Примітка: —————> спрямованість залежно від:

- а) отримання інформації;
- б) отримання оперативних даних;
- в) обсягу наявних матеріалів у слідчого, суді;
- г) наявного потенціалу при досудовому розслідуванні
- д) тощо

Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок про те, що криміналістична характеристика злочинів є певною «спеціальною моделлю» аналізу злочину як певної системи (сукупності) явищ.

Слід зазначити, що криміналістична характеристика конкретного злочину – це опис злочину, що розслідується, користуючись інформацією, статистичними, практичними й іншими даними, «спеціальними способами» документального і фактичного контролю і т. ін.

Криміналістичний опис конкретного злочину є основою (складовим елементом) системи типових даних конкретної справи. Криміналістична характеристика конкретного злочину

має свої джерела інформації, мету і способи опису.

Ми розробили криміналістичні характеристики конкретних злочинів у вигляді схем і пояснень до них по окремих галузях економіки, видах діяльності СПД (операційної, фінансової та інвестиційної) до видів підприємств (з урахуванням форм власності й організаційно-правових основ їх створення). Прикладом такого підходу може бути схема, наведена на рис. 2.

Узагальнюючи вищевикладене, ми вважаємо, що криміналістична характеристика злочинів – це модельна сукупність важливих, конкретних, своєчасних і криміналістичних ознак кримінально-релевантних подій, що ви-

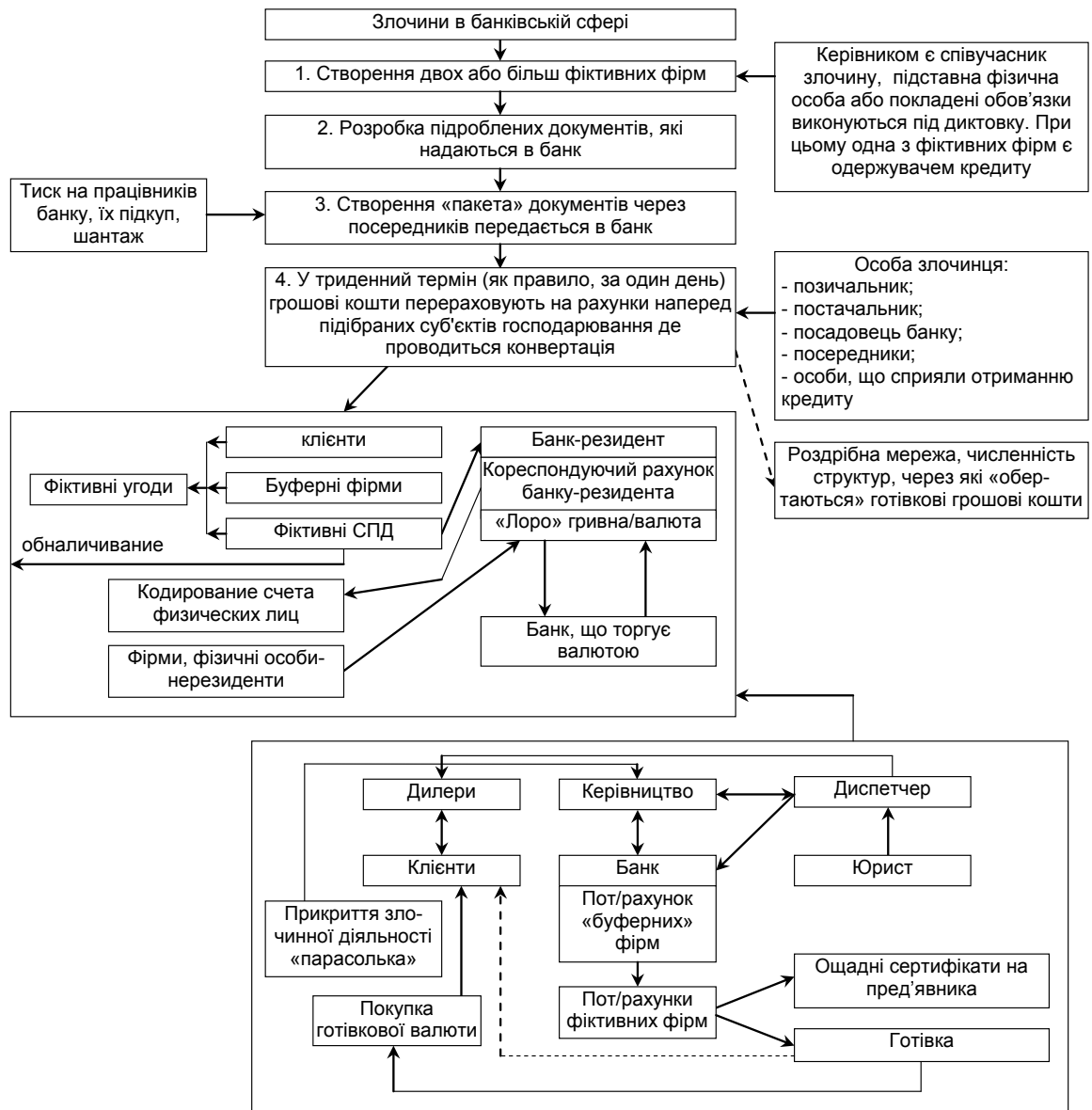

Рис. 2. Послідовність здійснення злочинів у сфері кредитних відносин

Таблиця 1

Криміналістична характеристика окремими дослідниками

Автор	Характеристика
Аверьянова Т. В. та ін.	«...это вероятная модель событий» [1]
Пантелеев И. Ф. та ін.	«...это система данных (сведений) о преступлении, помогающих раскрыть и расследовать преступления» [8]
Бахін В. П. Гора І. В.	«...это идеальная модель типичных связей и источников доказательной информации» [2]
Філіппов А. П. Волінський А. Ф.	«...это система особенностей преступлений определенного вида, имеющая значение для их расследования» [5]
Салтевський М. В. та ін.	«...это информационная модель типичных признаков преступлений определенного вида (группы)» [9]
Яблоков Н. П.	«...это система сведений описательно-статистического характера (связанных с признаками преступлений определенного вида, их закономерностями и различиями), имеющая криминалистическое значение» [11]

значають закономірності, структуру, зв'язки, спрямованість, послідовність механізму здійснення правопорушення.

Криміналістична характеристика окремого, конкретного злочину у вигляді схем є, урахуваючи відзначені ознаки, типовою ін-

формаційною моделлю злочину, реальним віддзеркаленням досконалого діяння.

Ми розробили методики підходів у розслідуванні таких злочинів, коли засобом злочинних дій є персональний комп'ютер (рис. 3, 4).

Примітка: для спрямованості перевірки визначеність дій:

- а) $\square \rightarrow$ встановлена;
 б) \longrightarrow не встановлена (припускається постійна дія, використання);
 в) \dashrightarrow у разі необхідності (\boxtimes – умовний розрив);
 г) \dashrightarrow використання матеріалів, ознайомлення з ними

Рис. 3. Загальна послідовність перевірки стану цілісності комп'ютерної інформації (*СБЕ – судово-бухгалтерська експертиза)

Результати досліджень ми застосували на практичних напрямках і у навчальному процесі [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверьянова Т. В. Криміналістика / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов [и др.] / под ред. Белкина. – М. : [б. и.], 1999. – 688 с.
2. Бахин В. П. «Контркриміналістика» или новые задачи криминалистики / В. П. Бахин, И. В. Гора // Актуальные проблемы держави та права. – 1998. – № 5. – С. 5.
3. Бесчастный В. Н. Влияние теневой экономики и экономической преступности на экономической безопасности : монография / В. Н. Бесчастный, В. И. Лазуренко. – Донецк : Каштан, 2007. – 468 с.
4. Возгрин Н. А. Криміналістическая характе-

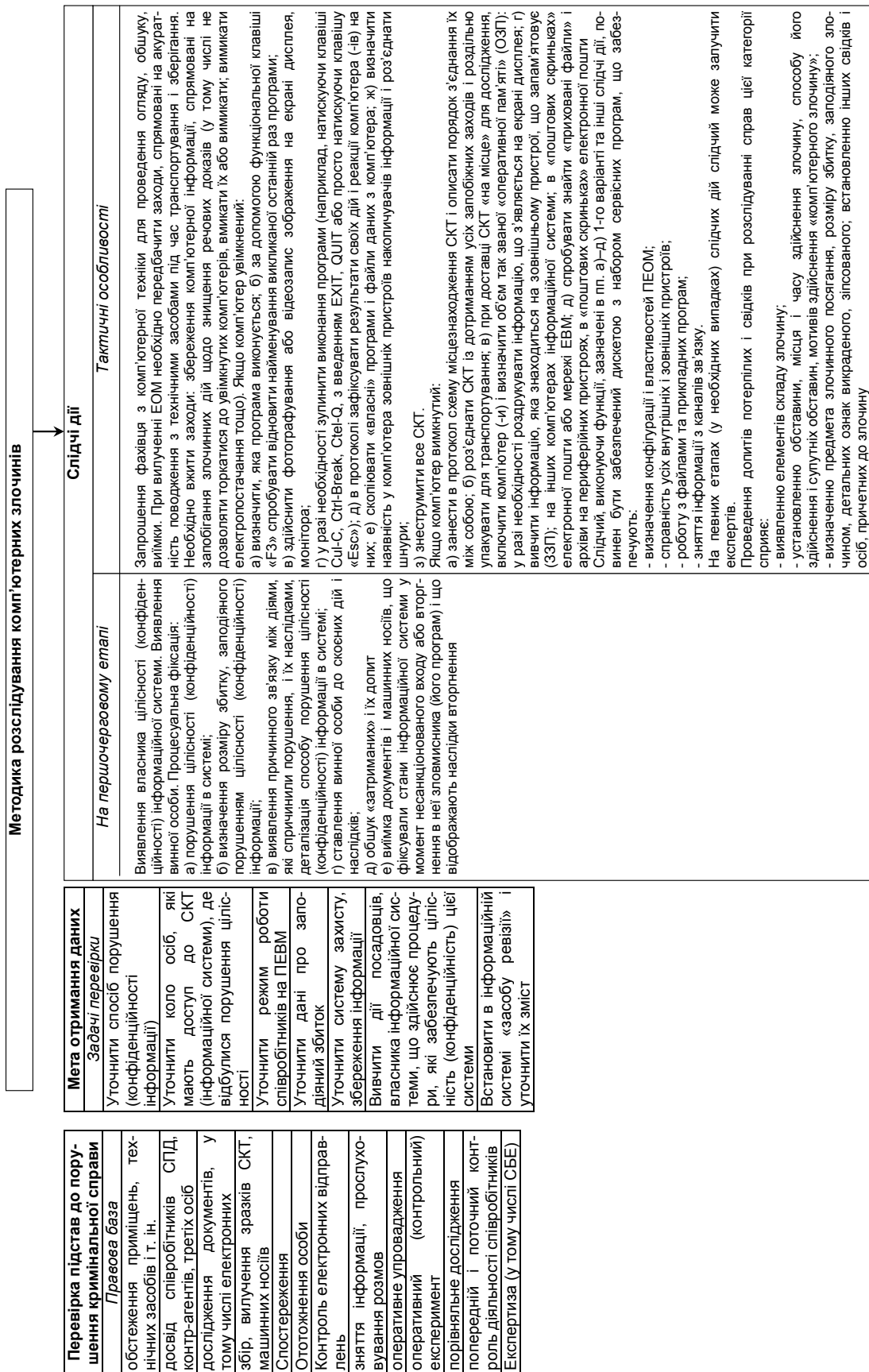

Рис. 4. Схема методики розслідування злочинів в галузі «комп'ютерної інформації»

- ристика преступлений / Н. А. Возгрин // Криминалистика : учебник / под ред. Т. А. Седовой, А. А. Эксархопуло. – С.Пб. : [б. и.], 1995. – С. 273.
5. Криминалистика : учебник / под ред. А. Г. Филиппова и А. Ф. Волынского. – М. : Спарк, 1998. – 333 с.
 6. Курапка В. Э. О Понятии криминалистической характеристики преступлений и ее уровнях / В. Э. Курапка, Г. Малевски, С. Матулене // Вестник криминалистики. – 2005. – № 2 (14). – С. 13.
 7. Образцов В. Н. Учение о криминалистической характеристике преступлений / Образцов В. Н. // Криминалистика / под ред. В. А. Образцова. – М. : Юрист, 1995. – 297 с.
 8. Пантелеев И. Ф. Криминалистическая характеристика преступлений // Криминалистика : учебник / под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. – М. : [б. и.], 1984. – 366 с.
 9. Салтевский М. В. Криминалистическая характеристика: структура, элементы / Салтевский М. В. / Специализированный курс криминалистики. – К. : [б. и.], 1987. – 310 с.
 10. Танасевич В. С. О криминалистической характеристике преступлений / В. С. Танасевич, В. А. Образцов // Вопросы борьбы с преступностью. – 1976. – № 25. – С. 99.
 11. Яблоков Н. П. Криминалистическая характеристика преступлений как составная часть общей криминалистической теории / Н. П. Яблоков // Вестник Московского университета. Серия 11. Право. – 2000. – № 2. – С. 5.
 12. Яблоков Н. П. Криминалистическая характеристика преступления и типичные следственные ситуации как важные факторы разработки методики расследования преступлений / Н. П. Яблоков // Вопросы борьбы с преступностью. – 1979. – № 30. – С. 112.

